

*Posvet Otrok v družinskih sporih
Rdeča dvorana Pravne fakulteta Univerze v Ljubljani
Četrtek, 14. 5. 2015*

VEČPLASTNOST VPRAŠANJA DODELITVE MLADOLETNIH OTROK

Mag. Meta Pristavec
Okrožno sodišče Kranj

Ob razpadu življenjske skupnosti staršev morajo starši najti načine, s katerimi čim bolj omilijo škodljive posledice prenehanja njihove življenjske skupnosti in s tem tudi dotedanjega načina izvrševanja varstva in vzgoje. Kadar starša živita ločeno, za otroka ni nujno najbolj pomembno, kateremu od staršev je otrok dodeljen, ampak kvaliteta stikov, s katerimi starša izvršujeta svojo roditeljsko pravico.

Kadar sodišče razveže zakonsko zvezo, odloči tudi o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih. Vodilo sodišča je pri tem, kako bodo otrokove koristi najboljše zagotovljene. Gre za občutljivo vprašanje, ki zaznamuje otroka za celo življenje. Pred odločitvijo si sodišče pridobi mnenje pristojnega centra za socialno delo, v bolj zahtevnih primerih pa sodišče pridobi tudi mnenje izvedenca. Po pridobitvi mnenj in izvedbi ostalih dokazov pa mora sodišče sprejeti odločitev. Odločitev sodišča mora ustrezati konkretni koristi konkretnega otroka, ne pa neki splošni koristi povprečnega otroka.

Sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi:

- Predloga za razvezo, sporazumna razveza (64. ZZZDR) zakonca se odločita, da ne želita več zakonske zveze, sporazumeti pa se morata tudi o vseh bistvenih vprašanjih, ki se ob razvezi postavijo glede njiju in skupnih otrok, torej glede varstva in vzgoje skupnih otrok, preživljanja otrok in stikih. Pogoj za sporazumno razvezo pa je tudi, da zakonca predložita sodišču v obliki izvršljivega notarskega zapisa sklenjen sporazum o delitvi premoženja. Sodišče odloča o razvezi v pravnem postopku s sodbo, v kateri izreče razvezo in vanjo vključi sporazume. Pred odločitvijo prejme mnenje CSD in mnenje razsodnega otroka, če ga je izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral (otrokov zaupnik).

- Razveza zakonske zveze s tožbo (65. ZZZDR), potrebno je zatrjevati, da je zakonska zveza nevzdržna. Pogosto zakonca vložita tožbo in ne predloga za sporazumno razvezo zakonske zveze zato, ker nimata urejenega vprašanja delitve premoženja, sta pa sporazumna o vseh bistvenih vprašanjih, ki se ob razvezi postavijo glede njunih otrok. Zato v teh postopkih pogosto pride do sklenitve sodne poravnave. V tem primeru sodišče odloča v pravnem postopku in s sodbo odloči tudi o varstvu in vzgoji skupnih otrok, preživljanju otrok in o stikih. Tudi v tem primeru sodišče pred odločitvijo prejme mnenje centra za socialno delo in mnenje razsodnega otroka, če ga je izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral (otrokov zaupnik).

Tudi v primeru, ko je vložena tožba za razvezo zakonske zveze, ni nujno, da je spor o tem, komu se dodeli otroka v varstvo in vzgojo. V konkretnem primeru je npr. tožbo vložila mati in zahtevala, da se otrok dodeli njej, oče v odgovoru na tožbo niti ne nasprotuje zahtevi mame po dodelitvi otroka njej, prereka pa višino zahtevane preživnine in predlagane stike. Teh želi več. Sodišče je otroka dodelilo mami, stike pa je določilo tako, kot je bilo predlagano s strani centra za socialno delo. Oče se je zoper sodbo pritožil le v delu, ki se nanaša na višino določene preživnine.

Prenehanje zunajzakonske skupnosti, v tem primeru stranki že pred CSD poskušajo doseči sporazum in potem sodišče ta sporazum potrdi v nepravdnem postopku. Sodišče ponovno preveri, ali je sporazum v skladu s koristjo otroka. Če sporazuma ni, sodišče odloča v pravnem postopku.

Starša se lahko dogovorita za:

- **za skupno starševstvo**, v tem primeru je situacija glede izvrševanja roditeljske pravice enaka kot pri starših, ki živijo skupaj, saj so se sporazumeli, da bodo kljub temu skupaj skrbeli za varstvo in vzgojo otrok. Pogoji za skupno starševstvo je sporazum staršev, torej da si starši to želijo, da so za to primerni in da je to v korist otroka. Možnih je več oblik skupnega starševstva, najpogosteje otrok prehaja od enega starša do drugega. Možno je tudi, da je otrok večji del pri enem od staršev, čeprav je pogosto tudi pri drugem.

-

- **za dodelitev otroka enemu od staršev**, če se starša o tem ne moreta sporazumeti, odloči o tem sodišče. Glede izvrševanja roditeljske pravice o vprašanjih vsakodnevnega življenja odloča tisti od staršev, pri katerem je otrok, o vprašanjih, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj, pa starši odločajo skupaj in v skladu s koristjo otroka.

Okoliščine, ki vplivajo na odločitev, komu se dodeli otroka, so:

- Sodišče ugotavlja, kje so stvari bolj predvidljive, umirjene, kateri od staršev je sposoben zadovoljiti širši spekter otrokovih potreb, s katerim od njiju ima otrok pristnejši in bolj varen odnos. Ugotoviti je potrebno, ali roditelj dejansko postavlja v ospredje otroka ali pa to počne le navzven, dejansko pa še vedno izhaja iz sebe in iz svojih prepričanj in potreb, pri tem pa spregleda otrokove čustvene in psihosocialne potrebe. Kje so podani boljši pogoji za otrokov socialni razvoj, tako da bodo podani pogoji za izgradnjo otrokove osebnosti. S tem je povezana tudi naslednja okoliščina, torej, da se
- Ohranitev obstoječih razmerij do zunanjega sveta, da torej otrok ostane v okolju, kjer je prej živel družina, npr. v neposredni bližini starih staršev, s katerimi se otrok dobro razume, nespremenjen šolski okoliš, ali je vključen v krožke, športne dejavnosti. Ta okoliščina je zelo pomembna, vendar je ni mogoče razlagati tako, da je treba otroka vedno zaupati v varstvo in vzgojo tistemu od staršev, ki bo še naprej živel v okolju, kjer sta starša živel pred razpadom življenjske skupnosti.
- Osebne lastnosti starša, ki zagotavljajo otroku uspešen osebni razvoj, kar otroku zagotavlja več reda in kontrole nad lastnim življenjem. Da ga roditelj razume in upošteva njegovo mnenje, da otroka posluša. Prednosti so lahko, da je čustveno in osebno urejen, sodelujoč, ne zavaja z odgovori, ne izraža negativnih čustev do drugega starša. Starševska in moralna dolžnost nalaga obema, da se otroka vzgaja tudi tako, da se mu privzgoji spoštovanje do matere oziroma do očeta in da tisto, kar mora urediti z bivšim partnerjem oziroma z bivšo partnerko, uredi z njim oziroma z njo, otroka se v to ne vmešava. Roditelj mora zagotavljati osnovne pogoje za konstantnost in stalnost, posledično tudi za varnost otroka, naj ne bi pogosto menjal bivališča in npr. vključil otroka v družino novega partnerja, še preden ta predela posledice razpada družine. Pomembno je kdo od partnerjev je bolje predelal partnerski odnos. Potrebno je ugotoviti, ali je otrok edino sredstvo, s katerim se lahko prizadene drugega starša. Delna odpoved starša v vzgoji (vzbujanje sovraštva pri otroku do drugega starša) ne vodi nujno so spremembe sodne odločitve o varstvu in vzgoji otroka, če bi to za otroka pomenilo večjo škodo od obstoječe. Temeljni namen spremembe odločitve o varstvu in vzgoji otroka ne sme biti v kaznovanju starša, temveč mora služiti varstvu otrokove koristi. Mnenje o osebnih lastnostih staršev tem poda izvedenec.

- Svobodna volja otroka, ki jo izrazi sam ali prek zaupnika. Kadarkoli družina razpade, je to boleče za otroka, še posebej boleče pa je, če se mora otrok odločati, pri katerem od staršev naj bo. Izraz volje otroka je subjektivni dejavnik, njegova želja, primarno pa je še vedno potrebno upoštevati njegove koristi, torej objektivne dejavnike. S tem želim povedati, da je to le ena od okoliščin, ki jo mora sodišče upoštevati pri vsebinskem napolnjevanju pojma otrokove koristi. Sodišče mora skrbeti za korist otroka in presoditi, ali je izražena otrokova volja v njegovo korist (npr. dodelitev otroka roditelju, ki je službeno pogosto odsoten, kar je otroku všeč). Pomen in teža otrokove volje sta odvisna od otrokove zrelosti (obveznost sodišča, da otroka obvesti o pravici, da izrazi svoje mnenje, ne pa, da pridobi njegovo mnenje. Otrokova pravica je, da možnost vstopa v pravdo izkoristi, nikakor pa to ni njegova dolžnost. Ali je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve, da lahko pove svoje mnenje, nato ga poda, in šele nato pride v poštev otrokov vstop v pravdo z mnenjem). Lahko je volja izražena pod vplivom močnih pritiskov in manipulacij enega od staršev, takšna odločitev pa ni več izraz otrokove svobodne volje in je sodišče ne sme upoštevati. Ali je otrokova izjava izraz svobodne volje, sodišče ugotovi s pomočjo izvedenca, saj samo ne razpolaga s tem znanjem, torej ne more samo strokovno oceniti psihološkega pomena otrokove izjave. Možno je, da je otrok trdno vezan na oba roditelja, da pa čuti konflikte in napetost med njima in izrazi voljo v prid enega od staršev. Otrok je namreč lojalno bitje in je navezan na oba starša, želi ugoditi obema staršema. Kako je bila volja otroka upoštevana, je potrebno skrbno obrazložiti zaradi varstva pravic otrokovih staršev in tudi otroka samega, saj ima 15-letni otrok, ki je izrazil svoje mnenje, pravico do pritožbe.

Vsebinsko pravnega standarda v skladu s koristmi otroka določi sodišče v vsakem posameznem primeru. Ob tem lahko sodišče po uradni dolžnosti izda začasno odredbo, pazi, da je otrok zastopan, lahko mu tudi postavi kolizijskega zastopnika (kadar si interesi otroka in njegovega zakonitega zastopnika nasprotujejo, kadar torej roditelj ne more varovati svojih koristi in obenem zastopati koristi otrok), sodnik je v stiku s centrom za socialno delo, lahko ugotavlja dejstva, ki jih stranke niso navajale in zbere podatke, pomembne za odločitev.

Odločitev sodišča mora ustrezati konkretni koristi konkretnega otroka, ne pa splošni koristi povprečnega otroka. Sodišča ne odločajo na podlagi splošnih domnev, kot na primer, da je za otroka določene starosti primernejše, da se zaupa materi. O tem se je izreklo tudi VS LJ, IV Cp 1040/2014: »Ne drži, da bi bila v nasprotju s sodno prakso odločite, da se otroka pri štirih letih in pol dodeli v varstvo in vzgojo očetu. Sodna praksa glede tega vprašanja nima drugega stališča kot tega, da je treba pri odločitvi o dodelitvi otroka v varstvo in vzgojo upoštevati otrokovo največjo korist.«